

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Kultuuriminister
käskkiri
algtekst
18.09.2022
RT III, 08.09.2022, 2

„Maja, kus alates 1850-ndatest aastatest kuni 1895. aastani asus trükikoda“ kultuurimälestiseks olemise lõpetamine

Vastu võetud 01.09.2022 nr 138

Käskkiri antakse muinsuskaitseaduse § 20 lõike 1 punkti 4 ning lõike 2 alusel, arvestades Muinsuskaitseameti ettepanekut.

1. Lõpetan ajaloomälestise „Maja, kus alates 1850-ndatest aastatest kuni 1895. aastani asus trükikoda“ kultuurimälestiseks olemise (kultuurimälestiste registri number 8323; asukoht Pärnu maakond, Pärnu linn, Kuninga tn 11, KÜ 62510:113:0550).

2. Tunnistan kehtetuks kultuuriministri 03.07.1997 määruse nr 37 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punkti 28.

Muinsuskaitseametil kanda mälestiseks olemise lõpetamise andmed kultuurimälestiste registrisse ja ajakohastada Maa-ameti kultuurimälestiste kaardirakenduse andmed ning teha käskkiri teatavaks menetlusosalistele.

Käskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja avalikult teatavaks tegemisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

Vastavus riikliku kaitse eeldusele ja mälestiseks olemise lõpetamise põhjendus

Kuninga 11 ärihoone-elamu tunnistati ajaloomälestiseks „Maja, kus alates 1850-ndatest aastatest kuni 1895. aastani asus trükikoda“ kultuuriministri 03.07.1997 määruse nr 37 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punktiga 28 ja on kantud kultuurimälestiste registrisse (reg nr 8323). Lisaks asub hoone Pärnu vanalinna ja kuurordi muinsuskaitsealal (reg-nr 27007).

Kuninga 11 elamu ehitas postmeister Jochim Frost arvatavasti vahemikus 1697–1705. Tegemist oli mantelkorstnaga ühekorruselise puitehitisega, mida kasutati postijaamana ja alates 1709. aastast elamuna ning sõjaväelaste ja kroonuteenijate majutamiseks. Aastatel 1809–1840 tegutses hoones Johann Gotthard Marquardt trükikoda. J. G. Marquardt sai Pärnu linnatrükikaliks 1818. aastal kohustusega trükkida kõik linnale vajalikud trükised. Enne 19. sajandi keskpaika omandas trükikoja Friedrich Wilhelm Borm, kes andis välja eestikeelset kirjasõna, trükkis ilmalikke raamatuid ning aastatel 1857–1885 ka J. W. Jannseni toimetatud esimest eestikeelset perioodilist nädalaväljaannet „Perno Postimees ehk Näddalileht“. 1895. aastal sai hoone omanikuks Leopold Wilhelm Laakmann, kes viis trükikoja paar maja edasi aadressile Kuninga 15. Hilisemal ajal paiknesid Kuninga 11 hoones korterid.

Hoonet on korduvalt ümber ehitatud. 19. sajandi I poole ümberehituse käigus likvideeriti elamu keskelt mantelkorsten-köök (säilis mantelkorstna müüritis), osa keldrit ja pööningut võeti kasutusele teenijate korteritena. 1914. aasta märtsis koostas arhitekt Erich von Wolffeldt elamu ulatusliku ümberehituse kava, millega nähti ette nii klassitsistliku dekooriga peakse säilitamine kui ka rannavilladele iseloomuliku puitdekoori ja katusekorrusele sepisrõdude lisamine, mis realiseeriti vaid osaliselt. 1914. aasta kevadel hoone osaliselt põles. 1960. aastate keskel läbis hoone kapitaalremondi ja tänava poole ehitati peaaegu kogu hoone pikkune katuseväljaehitis. Vahetati välja ukсед ja aknad ning püstine välislaudis asendati kitsa rõhtlaudisega.

Aastatel 2000–2002, mõned aastad pärast hoone mälestiseks tunnistamist, võeti hoonesse äri- ja eluruumide rajamiseks ette järjekordne kapitaalremont. Remondi järel säilisid hoone algsetest konstruktsioonidest vundamendid, keldri maakivist seinad, osaliselt I korruse palkseinad ja mantelkorstna müüritis. Tänavafassaadi kavandamisel võeti aluseks 1914. aastal koostatud E. von Wolffeldt'i projekt.

31.05.2013 toimus hoones ulatuslik põleng, mille tagajärjel hävisid täielikult II korrus ja katusekorrus ning osaliselt I korrus ja kelder, lisaks toimus I korrusel lae varing. Samale kohale rajati 2016. aastal uus hoone (mälestise algsest kehast säilisid vaid maakividest vundament ja osaliselt mantelkorstna müüritis).

Valminud rekonstruktsioon lähtub E. von Wolffeldti 1914. aasta ümberehitusprojektis esitatud klassitsistlikust sümmeetriast.

Muinsuskaitseaduse § 10 lg 1 kohaselt on riikliku kaitse alla võtmise, sealjuures mälestiseks olemise eeldus, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus.

Riikliku kaitse eeldusehindamisel lähtutakse kultuuriministri 15.05.2019 määruses nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ sätestatud kriteeriumitest.

Kuninga 11 hoone vastab üldistest kriteeriumitest osaliselt selektiivsuse ja vähesel määral ka originaalsubstantsi säilivuse kriteeriumitele. Hooneid, mis on kasutusel olnud trükikodadena, on koos käsitletava hoonega ajaloomälestistena kaitse all neli. Kuninga 11 hoone on enim võrreldav samuti Pärnus (Nikolai 13) asuva ajaloomälestisega „Maja, kus aastail 1895–1919 asus trükikoda“ (reg-nr 8324). Mõlemad majad olid originaalsis ühekorruselised ja mantelkorstnaga ehitised ning on läbinud juba enne mälestiseks tunnistamist mitmeid muudatusi. Küll aga on Nikolai 13 hoones säilinud ka trükikojaeagseid konstruktsioone ja detaile. Seevastu Kuninga 11 hoone puhul on tegemist uue ehitisega.

Ajaloomälestise kriteeriumitest vastab hoone kriteeriumile „tähtsus ajaloo protsessis“. Pärnu oli Eestis Tallinna ja Tartu kõrval kolmas keskus, kus peaaegu kogu 19. sajandi vältel tegutses oma trükikoda. Mälestise nimetuses märgitud vahemik 1850ndad–1895 viitab, et mälestiseks tunnistamisel peeti oluliseks just perioodi, mil trükikojas hakati välja andma eestikeelset kirjasõna, sealhulgas esimest eestikeelset perioodilist nädalalehte. Praegune hoone aadressil Kuninga 11 tähistab kunagise trükikoja asukohta linnaruumis. Maja ennast, mis mängis rolli eesti ajakirjanduse ja rahvusliku eneseteadvuse kujunemises, säilinud ei ole. Samasse asukohta rajatud uue hoone puhul ei ole tegu kunagise trükikojahoone koopiaga, vaid osalise rekonstruktsiooniga.

Kuninga 11 hoone peamine kultuuriväärtus seisneb selles, et see markeerib kunagise trükikoja hoone mahtu ja sobitub hästi muinsuskaitseala üldisesse miljösse. Samas kuna Kuninga 11 hoone kuulub juba riiklikult kaitstava muinsuskaitseala koosseisu ehk on topeltkaitse all (nii muinsuskaitsealal asuva hoone kui ka kultuurimälestisena) ja maja vastavus üksikobjektina riikliku kaitse eeldusele on madal, siis on hoone mälestiseks olemise lõpetamine põhjendatud. Kuninga 11 kinnistule rajatud uue hoone mälestiseks olemine on endisaegse trükikoja asukoha tähistamiseks ebaproportsionaalne meede. Hoone väärtust paigamälu objektina on võimalik kaitsta ja hoida muinsuskaitseala säilimist tagavate reeglitega.

Kultuurimälestiseks olemise lõpetamise asjaolud ja menetluse läbiviimine

2019. aasta 1. maist kehtima hakanud muinsuskaitseaduse alusel koostab Muinsuskaitseamet Pärnu muinsuskaitseala kaitsekorda. Kaitsekorra koostamise protsessi käigus vaatas Pärnu muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise töörühm, mille liikmeteks on ka Pärnu Linnavalitsuse esindajad, üle muinsuskaitsealasse jäävad kultuurimälestised ning tegi ettepaneku kaaluda Kuninga 11 hoone mälestiseks olemise lõpetamist.

Kinnistu kuulub Pärnu linnale ja sellele on seatud hoonestusõigus A.L.L. Arenduse OÜ kasuks.

Kaitse lõpetamise ettepanekust lähtudes toimus 11.08.2021 hoone ülevaatus koos hoone omanike ja Muinsuskaitseameti esindajatega.

Muinsuskaitseamet hindas hoone vastavust riikliku kaitse eeldusele ja leidis, et kuna trükikojana kaitse alla võetud hoone on hävinud, siis üksnes asjaolu, et antud asukohas trükiti Eesti kultuuriloo seisukohalt olulist ajalehte, ei põhjenda mälestise staatuse jätmist ning otsustas 05.10.2021 algatada mälestiseks olemise lõpetamise menetluse.

Menetlusosalistele saadeti mälestiseks olemise lõpetamise õigusakti eelnõu tutvumiseks 23.02.2022. Pärnu Linnavalitsus ja A.L.L. Arenduse OÜ vastuväiteid ei esitanud ning nõustusid Kuninga 11 mälestiseks olemise lõpetamisega.

Muinsuskaitse Nõukogu vaatas ettepaneku läbi 07.04.2022 koosolekul, nõustus ettepanekuga ja tegi kultuuriministrile ettepaneku mälestiseks olemine lõpetada.

Piret Hartman
Kultuuriminister